VAN ZOYS TOT SOEST

TIJDSCHRIFT VAN DE „HISTORISCHE VERENIGING SOEST"

14e jaargang nr. 3 - winter 1993-1994

Foto omslag:
Kerk van de H.H. Petrus en Paulus, gezien vanaf de Lange Brinkweg via Korte Kerkstraat.

Historische Vereniging Soest
Opgericht 8 mei 1980

Bestuur

Voorzitter	:	P.J. van Doorn, Schoutenkampweg 113, Soest
Secretaris	:	Mevr. E. Stolwijk, Kruisweg 2, Soest, Telefoon 02155-17113
Penningmeester	:	J.Th. van der Putten, Leeuwerikweg 30, Soest
Overige leden	:	P.J. van den Breemer, Vosselveldlaan 21, Soest
		A.J. van den Dijssel, Irenelaan 7, Soest
		J.E.J. Hilhorst, Plasweg 57a, Soest
		W.C.J.M. Peters, Van Mecklenburglaan 24, Soest
		W. Schimmel, Steenhoffstraat 77a, Soest
		G. Staalenhoef, Speenkruid 11, Diemen
Redactie	:	P.J. van den Breemer, Vosseveldlaan 21, Soest
Vormgeving	:	F. Elsman, Bachweg 66, Amersfoort

Alle rechten voorbehouden.

Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Historische Vereniging Soest.

De contributie bedraagt f 30,-- per jaar.
Betaling is mogelijk:
op de postrekening van de penningmeester Historische Vereniging Soest, nummer 54.59.21.8
dan wel op de bankrekening van de vereniging bij de Rabobank te Soest, rekening nummer 3599.02.235. (Giro van de bank: 212775).

Als bestuur kunnen wij met een goed gevoel terugzien op het verenigingsjaar 1993. Voor de activiteiten, die jaarlijks worden georganiseerd, bestaat een groeiende belangstelling. Het ledental groeit gestaag en het bestuur hoopt binnen afzienbare tijd het 300e lid in te schrijven. Dat het verenigingsjaar zo succesvol was, is mede te danken aan de geestdriftige inzet van veel van onze leden. Mede namens mijn medebestuursleden dank ik al degenen, die hieraan een bijdrage hebben geleverd. Ik hoop dat wij ook het komende jaar op hun steun mogen rekenen.

Graag wens ik u namens het gehele bestuur goede kerstdagen en een in alle opzichten voorspoedig 1994 toe.

P.J. van Doorn,
voorzitter

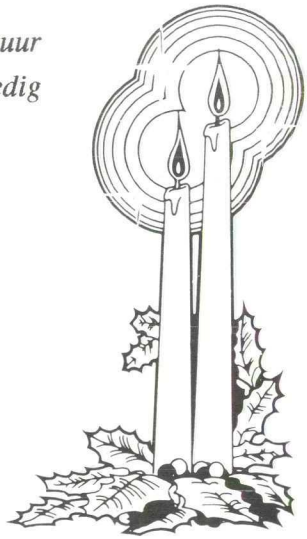

DATERING OUDSTE OORKONDE VAN SOEST

door A.F.M. Reichgelt

In het laatste nummer van "Van Zoys" tot Soest heeft de redactie een oproep gedaan om te reageren op een artikel uit "Van Zoys tot Soest", 2e jaargang, nr. 1, zomer 1981, waarin iets is gezegd over de datum van oudste oorkonde betreffende Soest. Kennelijk blijft de onzekerheid knagen en ik zou me gelukkig prijzen als ik de redactie (en de lezers) hiervan kan verlossen. De kritiek van Peter van den Breemer op de datering van Pluim is terecht. De laatste heeft de gemeente indertijd op het verkeerde been gezet: soms is de waarheid simpeler dan we misschien wel zouden willen.

Inderdaad geeft het "Taschenbuch der Zeitrechnung" van Hermann Grotefend aan dat de Duitse keizers en koningen tot Philips van Zwaben (1198-1208) de Kerststijl (in navolging van de Karolingers) gebruikten (dus het jaar op 25 december lieten beginnen). Overigens werd daarna onder Philips van Zwaben en Frederik II niet de Paasstijl maar de Boodschapstijl gebruikt (naar het feest van Maria Boodschap 25 maart; in meer profane bewoordingen: het begin van de zwangerschap van Maria) (1). De Boodschapstijl kende twee varianten: de Florentijnse die het jaar liet beginnen ná Nieuwjaar of Kerstmis en de Pisaanse (die de betekenis van het feest van Maria Boodschap erg strikt nam) en het jaar liet beginnen negen maanden vóór Nieuwjaar of Kerstmis.

Terug naar de datering van de oorkonde. Circa 1000 lieten de keizers dus het jaar beginnen op kerstmis, m.a.w. een week eerder, maar dit heeft voor de datum van 3 februari geen gevolgen meer. Bij de Boodschapstijl of Paasstijl (met een wisselende datum) zou men nog in het oude jaar gezeten hebben en hadden we om de datum in de huidige tijdrekening om te zetten een jaar erbij moeten tellen.

Over de datering verder nog het volgende. Hij bestaat uit vier elementen:

a. "Indictione IX"
b. "anno dominice incarnationis millesimo vicesimo octavo"
c. "anno autem domini Chonradi secundi regnantis IIII"
d. "imperio vero I"

De indictie is een cyclus van vijftien jaar, die men (op 25 december) drie jaar voor het begin van onze jaartelling liet beginnen. In feite gaf men alleen het jaar binnen de cyclus

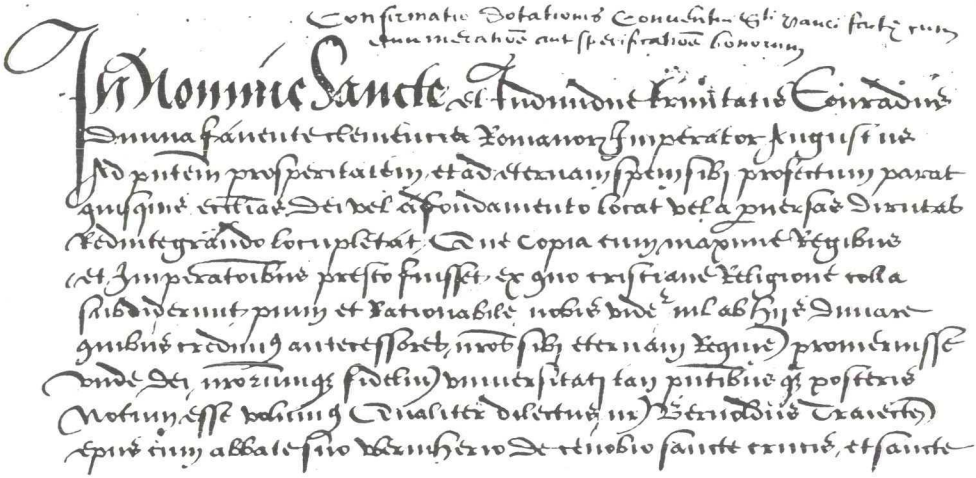

Fragment van de oorkonde van 1028, waarin ons "Zoys" voor het eerst wordt genoemd.

aan (2). We hoeven 1028 alleen door 15 te delen. De rest van de deling vermeerderd met drie geeft dan de indictie. Hoewel de indictie in oorkonden vaak fout is aangegeven, verkeren we hier in de gelukkige omstandigheid dat 1028 en de indictie 11 wel overeenkomen.

b. is onze tijdrekening (dus vanaf de geboorte van Christus). Hier heb ik het al over gehad. Ten aanzien van c. en d., het regeringsjaar van Koenraad II en het jaar vanaf zijn keizerskroning (die meestal later plaats had), heeft Peter van den Breemer al vastgesteld dat die overeenkomen met 1028.

Conclusie: alle gegevens wijzen in de richting van 1028 als datum van de oorkonde, iets wat de samenstellers van het oorkondenboek van het Sticht Utrecht deel I uit 1920 ook al wisten. Ook zij dateerden de oorkonde op 1028. En in navolging van hen de meeste auteurs die zich met de oorkonde hebben beziggehouden (Gottschalk, Van Iterson, J.G.M. Hilhorst). Heupers gaat uit van 1029[3]. Hij geeft niet aan waarop hij dit baseert, maar volgens mij moet hij niet onbekend geweest zijn met de naspeuringen van Pluim in de archieven van de gemeente Soest (in het gemeentearchief bevindt zich nog een schoolschriftje uit 1929 waarin Pluim op verzoek van de toenmalige gemeentesecretaris Batenburg een deel van het register Oud Archief nummer 1 heeft getranscribeerd, dus in

modern schrift heeft overgeschreven). Ik vermoed dat Heupers zich door Pluim heeft laten (mis)leiden. De Inventarisatie Historische Bebouwing, die wel de bron vermeldt, is op zijn beurt weer afgegaan op Heupers[4].
Tot slot iets over het verzoek van de redactie om informatie over andere oorkonden uit de elfde eeuw. Uit 1006 en 1050 dateren oorkonden (de eerste is terloops vermeld door Peter van den Breemer in zijn artikel van 1981) die door Tenhaeff als vals zijn afgedaan[5]. Deze beide oorkonden hebben overigens op dezelfde schenking betrekking. Hierover en over valse oorkonden meer in een volgend artikel.

A.F.M. Reichgelt

1 H. Grotefend, Taschenbuch der Zeitrechnung des deutschen Mittelalters und der Neuzeit (Hannover, 12e herziene druk 1982) p. 12.
2 Grotefend, Taschenbuch, p. 8 en tabel VIII.
3 E. Heupers. Beeld van Eemland. Bijdragen tot de geschiedenis en het volksleven van Baarn, Soest, Eemnes, Bunschoten-Spakenburg, Hoogland (Den Haag, 1968), p. 26.
4 R. Blijdenstein e.a. Inventarisatie Historische Bebouwing gemeente Soest (Utrecht, 1988), p. XI.
5 N.B. Tenhaeff. Diplomatische studies over Utrechtse oorkonden der 10e tot 12e eeuw (Utrecht 1913), pp. 213-248.

MET DE HISTORISCHE VERENIGING OP STAP
door Henk Gerth

Ook dit jaar heeft de Historische Vereniging voor haar leden een bustocht georganiseerd. Dat dit jaarlijkse uitstapje een steeds grotere belangstelling krijgt bleek ditmaal dan ook weer. Er waren zoveel deelnemers dat ditmaal een extra kleine bus en een particuliere auto ingeschakeld moesten worden. Voor de kleine bus was Anton van den Dijssel bereid gevonden als chauffeur op te treden. En hij deed dit dan ook met een echte pet op. Jan van der Putten fungeerde als

particulier chauffeur. Beide heren hartelijk bedankt voor uw inzet.
De reis was deze keer zo georganiseerd dat wij zowel oude als "nieuwe" historie te zien hebben gekregen. Om acht uur vertrok de colonne richting Nijkerk en van daar het nieuwe land in. Een buitenlander kan niet begrijpen dat hij hier op de bodem van de zee rijdt, en dat maakt hem wel wat huiverig.
Voor ons was dit eens een gelegenheid om te zien wat er op de bodem van die oude Zuiderzee was gevonden.
Na van een heerlijk kopje koffie met gebak genoten te hebben in restaurant "Lands End" bij Ketelhaven werd een bezoek gebracht aan het museum, waar een groot gedeelte van wat uit de zeebodem was gehaald, opgesteld stond.
In de filmzaal kregen wij vooraf een stuk geschiedenis als overzicht te zien. In het museum konden allen genieten en bewonderen waartoe onze voorvaderen reeds in staat waren. Echter ook bewondering voor diegenen die kans hebben gezien,

De haven van Urk.

Urk in eigen stijl.

datgene wat al zolang onder water en onder de klei had gezeten weer in die staat te brengen waardoor wij een indruk hebben gekregen, die lang bij ons zal blijven. Een extra dimensie die onze tocht zo plezierig maakte was het weer. Wat hebben wij daar dan ook van genoten. Na het verstrek uit Ketelhaven werd ontdekt dat een van onze leden was achter gebleven in het museum. Met de bus keren was, op de smalle dijk waar wij reden, er niet bij. Maar de luxe wagen kon dit wel en deze heeft onze achterblijver dan ook maar weer opgepikt zodat alles weer compleet was.
In Urk aangekomen, waar wij van de stuurmanskunst van de buschauffeur versteld stonden, hebben wij een bezoek gebracht aan het museum "Het Oude Raadhuis".
Ik geloof dat alle inwoners van Urk daar hun spullen naartoe gebracht hebben. Er kan werkelijk niets meer bij. De oude kapperswinkel is mij het best bijgebleven, werkelijk compleet. Na het bezoek hebben velen een wandelingetje gemaakt door Urk en genoten van èn het weer èn de leuke winkeltjes.

Is iedereen klaar? Deze man staat dus niet op die groepsfoto.

Het restaurant "De Zeebodem" was onze volgende bunkerplaats. Voortreffelijk gegeten en gedronken. Na de groepsfoto ging de reis verder naar Schokland.
Schokland, ook een voormalig eiland, bood ons weer een leuke verpozing. Het Oude kerkje weer origineel ingericht, de oude huisjes als één geheel museum aan elkaar geknoopt en ingericht. Ook hier werd nog wat buiten gezeten en van wat dure drankjes genoten.
De reis werd voortgezet als een toeristische tocht via Ens, Kampen, Elburg en Harderwijk richting Soest.
Ik mag mede namens onze medevrienden toch wel een extra woord van dank plaatsen aan Herman, Bert en Jan, die deze reis op een voortreffelijke manier georganiseerd hebben.
Mannen bedankt!

Na de maaltijd in "DE ZEEBODEM" allemaal bijeen voor de "groepsfoto".

"DE VROUWE EN DE BOERIN"
Sociale verhoudingen in een 18e eeuws huurcontract
door G.J.M. Derks

In vroeger eeuwen was een aanmerkelijk deel van de boerderijen en landerijen in Soest in handen van verschillende welgestelde families, met name uit Amersfoort en Amsterdam. Voor de Soester boerenbevolking moeten destijds de sociale verhoudingen tot deze families zeer bepalend zijn geweest. De huurcontracten met betrekking tot de boerderijen en landerijen werden veelal opgemaakt voor Amersfoortse notarissen. Zowel de inhoud van deze contracten als de wijze van formuleren geven soms enig inzicht in de bestaande verhoudingen. Een aardig voorbeeld uit 1753 wil ik u niet onthouden. (1)

Het verhuurde

De verhuurde goederen betroffen blijkens de akte ondermeer: "een erff. bouwhuijs. hoffstede. berg en schuur met sijn aenhorige landerijen. staende en gelegen op de **Groote Melm** onder den geregte van Soest. groot omtrent vijftien mergen weijland. als omtrent vijff mergen gelegen beoosten de Melmweg en tien mergen bewesten de Melmweg. bestaende in vier kampen".

De verhuurster

De verhuurster was een lid van de familie van Muijlwijk, waaraan door de heer Staalenhoef in het voorjaarsnummer van dit jaar reeds enige aandacht is geschonken. nl. **Alijda van Lilaar**. In de akte wordt zij aangeduid als "D'weduwe van D'Heer Jonker Aloysius van Muylwijk". Alijda leefde van 1694 tot 1763 en woonde in Amersfoort. In 1753. bij het opmaken van het contract, was zij 59 jaar oud. Mogelijk waren de verhuurde goederen uit haar familie afkomstig. (2)

De huurster

Blijkens het contract was "D'weduwe van Jan Willemse Ebbenhorst" de huurster van de goederen. Haar eigen naam was **Ariaantje Peters van Ruijtenbeek**. Een achterkleinzoon van deze boerin was Jan Ebbenhorst (1812-1883), schilder en fotograaf aan de Brink te Soest. Het schildersbedrijf van J. Ebbenhorst en Zn, - later voortgezet door Alders - is bij de oudere inwoners van Soest nog wel bekend. Ariaantje was na de dood van haar man met vijf kleine kinderen achtergebleven. In november 1753 hertrouwde zij met Gerrit (van) Dorrestein, bij wie zij nog drie zoons kreeg.

Enkele bepalingen uit het contract

Hieronder volgt een vijftal nadere bepalingen uit het contract die voor wat betreft de sociale verhoudingen weinig aan duidelijkheid te wensen overlaten.

a. "De verhuurderse sal altijd voor 't paard off voor de paarden daar sij en haar vrienden meede komen op de Melm vrij hoij off gras hebben, stallen, en rijtuijgen in de schuur mogen stellen".

b. "De verhuurderse behoud aan haer den tol van wagens, karren etc. op en van dese Melmsteede rijdende 't welke de huurderse als van ouds sal moeten gedogen en lijden, sonder tegenspreken. gelijk ook als er kalk gehaelt word. dat de paarden om de kalkovens en schuur mogen weijden. meede sonder tegenseggen van den huurder".

"Staende en gelegen op de Groote Melm, onder den geregte van Soest".

c. "Ende behoud de verhuurderse meede aen haer den tuijn off Hoff soo verre die verdeelt is, met alle druijven, queën, mispelen en nooten, waartoe sij huurderse ses voeder koeymessie (= koemest) sal moeten laten volgen om in den hoff te gebruijken".

d. "Blijvende ook aen de verhuurderse 't groote huijs met de camers en bovensolders, de duijfhuijsen en binnenkelder, dog sal de huurderse ingevalle van hoogwater de bovenkamers mogen gebruijken en anders niet".

e. "De huurderse sal de Vrouwe verhuurderse eens jaers omtrent den oost (= oogst?) met haar waegen en paarden moeten uijthalen en op een ham tracteren en weder 't huijs brengen".

Uit de bepalingen blijkt dat behalve in de Birkt (Hofslot: Heuvel en Dal), aan de brink (Bleijendaal: Mopperduijs) en achter den Eng (Engendaal) ook op de Grote Melm bebouwing van enig aanzien gestaan heeft. De omschrijving **'t groote**

huijs met de camers en bovensolders, de duijfhuijsen en binnenkelder .. duidt toch op een gebouw van meer allure dan de gemiddelde boerenwoning van die tijd zal hebben gehad. Van het erf was blijkbaar een deel afgezet en ingericht als tuin met ondermeer druivestruiken, kweemispel- en notebomen. Mede gezien de bepaling dat de weduwe van Muijlwijk het grote huis en de tuin voor eigen gebruik hield lijkt het om een (eenvoudig) buitenverblijf te gaan, waar de weduwe, alleen of met haar vrienden, ten allen tijde naar toe kon gaan. Uit de bepalng dat de weduwe Ebbenhorst haar één maal per jaar met paard en wagen in Amersfoort moest gaan ophalen zou afgeleid kunnen worden dat zij er niet geregeld voor langere tijd verbleef.
Helaas is zonder verder onderzoek geen antwoord te geven op de vraag of de boerderij en het grote huis waarvan in het huurcontract sprake is ook nu, anno 1993, nog bestaan. De Grote Melm was ook omstreeks het midden van de 18de eeuw een buurtje met meerdere gebouwen. Er woonden vermoedelijk vier à vijf gezinnen. De beschrijving van het grote huis lijkt in ieder geval niet te passen bij de gebouwen zoals die momenteel nog op de Grote Melm staan. Verwarrend is bovendien dat ook vroeger gebouwen werden afgebroken en al dan niet werden vervangen door nieuwbouw. De heer E. Heupers vermeldt met betrekking tot de Grote Melm in zijn artikel over boerderij- en veldnamen in Soest van 1971 dat er "voor enige jaren" (dus vóór 1971) een oude boerderij is afgebroken". (3)

Noten:

(1) Gemeente-archief Amersfoort. Notariële archieven, invnr. AT 033 a 010 (notarvis A. van Veerssen, minuten 1753-1755), akte 1753-22 d.d. 30.3.1753.

(2) Haar grootmoeder, Geertruijt Gijsberts de Beer, woonde bij haar huwelijk in 1646 met Dirck van Lielaer aan de Oude Melm te Soest. Zie: Eemlandse Klappers, deel 14, blz. 60.

(3) E. Heupers. Boerderij- en veldnamen te Soest omstreeks 1757. In: Jaarboek Oud Utrecht 1971, blz. 72.

HERINNERINGEN VAN EEN SOESTER PAUSELIJKE ZOUAAF
door Peter van Doorn

In het herfstnummer van "Van Zoys tot Soest" hebben wij u uit het dagboek van onze Zouaaf Peter van Doorn laten lezen over de bloedige veldslag bij Mentana. Volgt hier verder zijn verslag.

Redactie

En van onze kant ware er twee honderd doode en gekwetste, dus na zoo een hevig gevecht zeer weinig van onze kant.
God heeft zeker dien dag ons geholpen en bijgestaan, op een bijzonderen wijze anders was het onmogelijk, zoo weinig volk van ons verspeeld te hebben daar wij met zoo weinig volk tegen zoo een grooten troep Garribaldianen tegen aan moesten. De nacht na het gevecht bleven wij nog in het veld om de dooden en gekwetsten van onze kant te gaan opzoeken, de dooden te gaan begraven en de gekwetsten hebben wij in een huis gebragt alwaar de Docters haar verzorgde toen wij dat gedaan hadden zijn wij op een hooge berg gegaan en hebben daar onze tenten opgeslagen en de kok had in dien tijd soep gekookt toen aten wij eerst soep en daarna begaven wij ons na een grooten wacht uit gezet te hebben tot de rust maar wij konden van de koude niet slapen het was daar zoo koud dat het bijna niet te verdragen was
Ik durf u zeggen dat ik nog nooit zoo veel koude heb geleden als dien nacht overal werden grooten vuren aangelegd maar daar wij met een groote menigte bij elkaar waren hielp het zeer weinig ik was ten minsten blijde dat ik het daglicht weder zag aanbreken
Des smorgens om zeven uren trokken wij met volle vreugde kreten naar Monterotonde hopende daar de vijand ook nog te zullen vinden maar zij hadden den vorige dag de vlugt genomen des avonds een uur na het gevecht van Mentana En hun wapens hadden zij laten leggen er stonden zeker wel vijfduizend wapens tegen het huis alwaar zij hadden ingelegen, dus dat Garribaldi de moed begon op te geven wij konde dus met volle vreugdekreten de Stad weder intrekken en dachten daar wij in twee dagen niets als droog brood hadden gehad eens goed te kunnen eten en drinken maar de Garribaldianen hadden alles opgegeten en vernield, dus dat voor ons het eten nog eerst uit Rome moest aangevoerd worden maar het kwam toch

HISTORISCHE VERENIGING SOEST

Bestuursmededelingen Winter 1993 - 1994

Nieuwjaarsbijeenkomst
Deze jaarlijkse samenkomst van de Historische Vereniging en Stichting Oud Soest is vastgesteld op dinsdag 11 januari 1994. U ontvangt hiervoor nog een aparte uitnodiging.

Werkgroep Archeologie
Voorlopig zijn er geen vaste bijeenkomsten gepland, en in het vroege voorjaar zal de werkgroep weer van start gaan.

Werkgroep Genealogie
Deze werkgroep vergadert iedere 2e dinsdag van de 'even' maanden, dus voor het eerste kwartaal 1994 op dinsdag 8 februari. Iedereen is welkom, acht uur 's avonds in Museum Oud Soest.
Er zijn in onze bibliotheek heel veel gegevens van heel veel Soester families aanwezig. Dus zoekt u iets, kom dan eens kijken.

Cursus 'Schrijven van een historisch artikel'
De 'Stichting Stichtse Geschiedenis' (S.S.G.), organiseert in januari, februari, maart 1994 een schrijfcursus voor mensen die in historische tijdschriften willen publiceren.
Start dinsdag 18 januari 1994. Cursusgeld f 120,--.
Voor meer informatie kunt u contact opnemen met ons bestuur.

Deze 'S.S.G.' geeft ook regelmatig 'Nieuwsbrieven' uit met informatie over wat er in de provincie Utrecht op historisch gebied gaande is, en waarin deskundigen een bepaald thema onder de loep nemen. Met ingang van 'lente 1994' is het voor onze leden mogelijk om een abonnement op dit 'Stichts Historisch Contact' te nemen.
Kosten per jaar f 6,95 voor vier nummers, bezorgd samen met 'Van Zoys tot Soest'.
'S.S.G.' is een nieuw opgerichte vereniging, ten dienste van alle Historische Verenigingen in de Provincie Utrecht.

nog al spoedig des namiddags gebruikte wij al soep van het vleesch hetwelk uit Rome kwam
Er kwamen vier of vijf groote karren met vier ossen voor elke kar gespannen met eten voor ons er kwam vleesch brood kaas en dergelijke anderen dingen zoo doede dat er zat voor ons was met volle muziek trokken wij de Stad Monterotonde binnen en alle menschen riepen met een groot geschreeuw leve Pius Negen leve de Zouaven
En op ieder huis hing een witte doek tot een teeken dat zij de Stad overgaven want van te voren hadden wij ook al gehoord dat de burgers in die Stad ook al met Garribaldi eens waren en indien zij de Stad niet hadden overgegeven hadden wij met de kanonnen de Stad in me kaar geschoten
O mijn lezer wij sloegen onze handen te zamen van verontwaardiging, toen wij in de kerken, en kloosters kwamen, de Garribaldianen hadden daar alles met hunne heiligschendende handen verwoest, en vernield en niets niets was door hen gespaard gebleven, zij hadden zelfs het Tabernakel met de geweeren open gebroken en het Allerheiligste met de voeten vertreden en met de Heilige Olie op hunne wapens gepoets, en alle Reliqieen vertrapt, en wat waarde had mede genomen.
De Koncuifels en Miskleeden hadden zij allemaal uit mekaar getornd en verscheurd en alle beelden en Kruissen aan stukken geslagen en vernield en de Priesters en Paters hadden zij uit de kerken en kloosters gejaagd en sommige vermoord toen wij in de Stad kwamen was er geen een in te bekennen en om u mijn lezer een klein staaltje van hun haat tegen het geloof en hun verhardheid te geven kan ik uw zeggen dat een Priester van ons welke wij bij ons hadden een stervende vond en welke in zijn zak het Allerheiligste had en nog toen de Priester het vond er na wilden spuuwen en al vloekende en zweerende de eeuwigheid in ging O mijn lezer toen wij dit alles gezien en gehoord hadden werden wij zoo verwoed en razend op hen dat wij eenparig hen alle den dood zwoeren dus wee wee in dien zij weder in onze handen mogten komen zij zullen weten met wien zij te doen hebben
Toen wij dit alles afgezien hadden begon het avond te worden en moesten wij des nachts in het zelfde huis slapen waar de Garribaldiaanen van te voren in gelegen hadden en er werdt gezegd dat wij daags daarna nog in de Stad mogten blijven waar wij zeer goed mede te vreden waren dat wij wat konde uitrusten, maar na twee dagen daar geweest te zijn moesten

wij den zesden November naar Rome vertrekken
Wij verlieten des smorgens om zeven uren de Stad Monterotonde en trokken met ons geheel regement naar Rome en de Zouaven voorop en de franschen achteraan tusschen Monterotonde en Mentana en voor bij de Stad Mentana zagen wij overal nog dooden Garribaldianen leggen en dooden paarden en toen wij zoo ver geloopen waren dat wij op de helft afstand waren kregen wij groote rust op het zelfde plein waar wij van te voren hadden rust gehad er werdt voor ons ook weder koffij gekookt en kregen wij brood gelijk van te voren.
En toen wij voor Rome kwamen dit is mij geheel onmogelijk mijne lezer uw dit naar waarde te beschrijven met hoeveel gejuig wij werden binnen gehaald
Van alle Studenten, Priesters en Edele burgers, alle korpsen muziek van Rome kwamen ons binnen halen en onder de poort waar wij onder door moesten stonden twee korpsen muziek te spelen en wij liepen onder het spelen van het schoonste muziek zoo trotsch als pauwen en alle menschen riepen met een groot gejuig leve de Zouaven leve Pius Negen
Het was ook geen wonder dat de menschen verheugd waren want als wij die Slag niet gewonnen hadden, dan hadden zij zeker Rome aangepakt
Nu zal ik hierover maar eindigen want ik kan het toch allemaal niet beschrijven wat er gebeurd is Toen wij in Rome kwamen werden wij geplaats in een Klooster op Sint Petrusberg de berg waar Petrus gekruist is want alle kozarnes waren vol want er lagen verscheidene duizende franschen in Rome welke er langzamerhand weder zijn uitgetrokken

Wordt vervolgd

"NIEUW MARIEËNBURG"

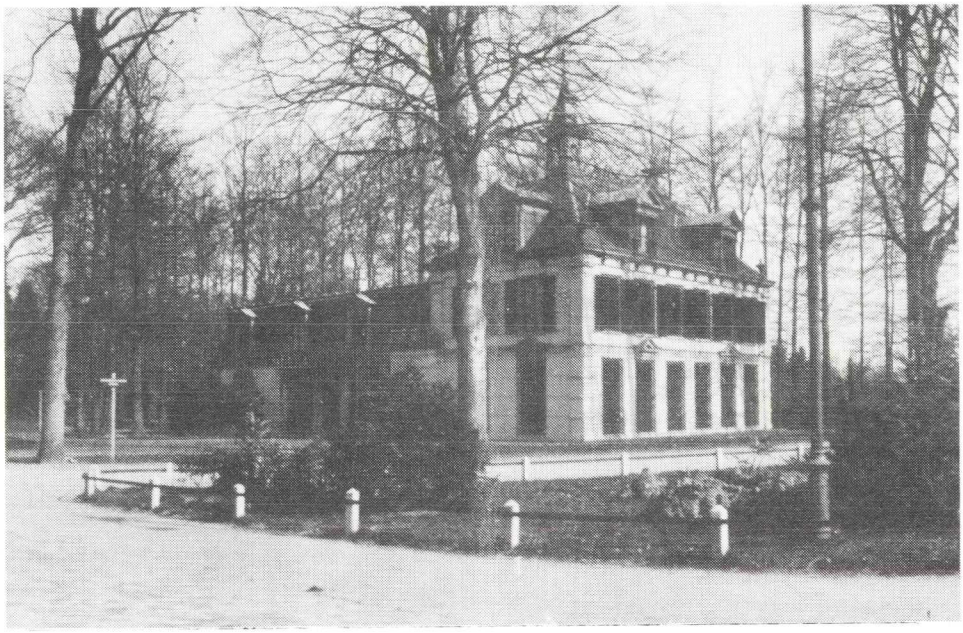

Ca. 1920.
Landgoed "Nieuwerhoek" van de familie Beetz, gaat over naar de "Zusters Augustinessen".

STICHTING „NIEUW MARIEËNBURG"

onder leiding van E.E. Zusters Augustinessen,
gelegen hoek Vredehofstraat no. 2.
Tramhalte naar station Soestdijk en Baarn, in de onmiddellijke nabijheid van het Koninklijk paleis en het Baarnsche bosch.

Het uitgestrekte bosch, ruim drie bunders groot, met zijn prachtig hout en schilderachtige waterpartijen, biedt uitstekend gelegenheid voor rustkuur van eenige maanden. -:- -:- -:- Tevens gelegenheid tot vast pension voor ouden van dagen en hulpbehoevenden. -:- -:- -:- Kapel aan huis. Inlichtingen verstrekt ten allen tijde: de pastoor van Soest.

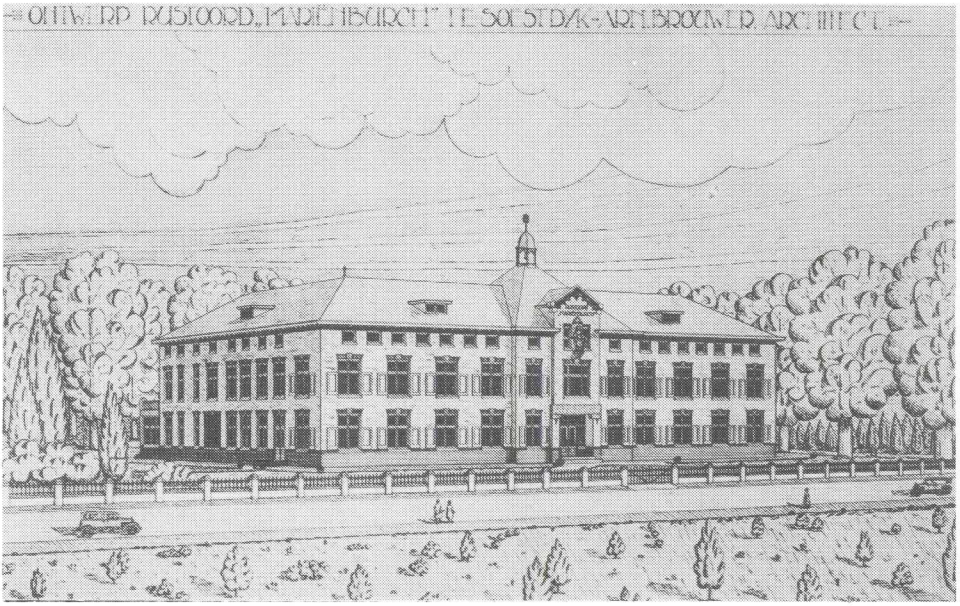

Ca. 1928.
Het oude "Nieuw Marieënburg" wordt verbouwd, en uitgebreid, naar een ontwerp van Arnold Brouwer.

HET KLOOSTER "MARIENHOF"
door Ds. J.J. Bos

Het einde der 14de en het begin der 15de eeuw was in ons vaderland een tijdvak van buitengewone godsdienstige opgewektheid. Men noemde het met nadruk het tijdvak der "nova" of "moderna devocio in terra nostra". Geert Groote; (Gerrit Groete, Gerrit de Groot, Gerardus magnus, geboren in October 1340, gestorven aan de pest op 20 Augustus 1384), had zijne stem alom in den lande doen hooren, ook in Utrecht en Amersfoort, en zijne volgelingen, zooals Johannes van den Gronde, te Deventer; Wermbold van Buscoop, te Utrecht; Hendrik Goude, te Zwolle; Hugo de Goudsmid, te Haarlem; Gijsbrecht Douwe, te Amsterdam; Gerard van Zutphen, (Zerbolt), te Deventer; Johannes Brinckerinck, te Diepenveen, werkten overal voort in den geest des Meesters, zijn getrouwe vriend, Florens, (Floris), Radewijnsz., (geboren te Leerdam, omstreeks 1350; overleden op 24 Maart 1400), die bij het leven van zijnen vriend reeds in diens arbeid gedeeld had, ging na zijnen dood daarmede voort. En de vrucht er van was,

dat hij weldra te Deventer, in zijn huis nabij de Sint Lebuinus-kerk, een aantal "klerken van goeden wille" rondom zich vereenigd zag; evenals Geert Groote reeds in 1374, in het huis zijns vaders, later het "Meester-Geertshuis" genoemd, een aantal behoeftige, maar zedige jonge dochters, had laten samen wonen. Deze inrichtingen breidden zich al meer en meer uit, en zijn te beschouwen als de voorbereiding voor het geestelijke leven in het Klooster te Windesheim. (Kist en Mall, Kerkhist. Archief Dl. IV, bl. 99, 214-G.H.M. Delprat, Verhand. over de Broederschap v. Geert Groote; bl. 22,28-W.J. Hofdijk Kloosterorden in Nederl., op het art. Kanoniken, bl. 14,16.)
In 1398 werd deze "Broederschap des Gemeenen Levens", andermaal door eene besmettelijke ziekte bezocht, en op krachtigen aandrang der Broeders, die inzonderheid voor het leven van Meester Florens bezorgd waren, nam hij, met eenigen van de zijnen, de wijk naar Amersfoort, en werd, met de anderen, opgenomen in het, in 1394 gestichte, Klooster der Penitentie-broeders aldaar. Ook een aantal scholieren volgden den Meester, en werden door de inwoners dier stad liefderijk ontvangen.
Deze "Broeders des Gemeenen Levens", deze "Kerken van Goeden Wille", deze "devoten" verlieten hunne plaats in de wereld niet, maar namen het met de zaak van den godsdienst wat ernstiger op dan de groote meerderheid der menschen, ook der geestelijken, toen wel deed. Zij belastten zich met het onderwijs der jeugd, en gingen in vrome oefeningen voor. Reeds in 1388 had Florens Radewijnsz in dien geest in Amersfoort gepredikt, zoodat eenige godvruchtige Priesters en Klerken, daar woonachtig, begeerig werden ook in hun midden eene Vereeniging op te richten als te Deventer bestond. Daaronder waren mannen, die in een eerbaar christelijk huwelijk leefden, met name Rutgers van Doem, Johan van Hagen, Gerrit Wilde, Steven Louwe, en anderen. Op hun verzoek zond Heer Florens Radewijnsz. hun, in 1395, drie Broeders, nl. Andreas van Attendoorn, Johan de Lemego, en Niclaes van Erpen (Arpel), teneinde in Amersfoort eene "huijzinge" voor eenige geestelijke personen in te richten. De tweede Rector van het Klooster van S. Andries-Kamp was Heer Gesuinus van Zanten. (v. Heussen en v. Rijn, a.w. Dl. II.) In het tweede jaar van zijn Prelaatschap, dus in het jaar 1416, begonnen de Regenten en de Burgers van Amers-

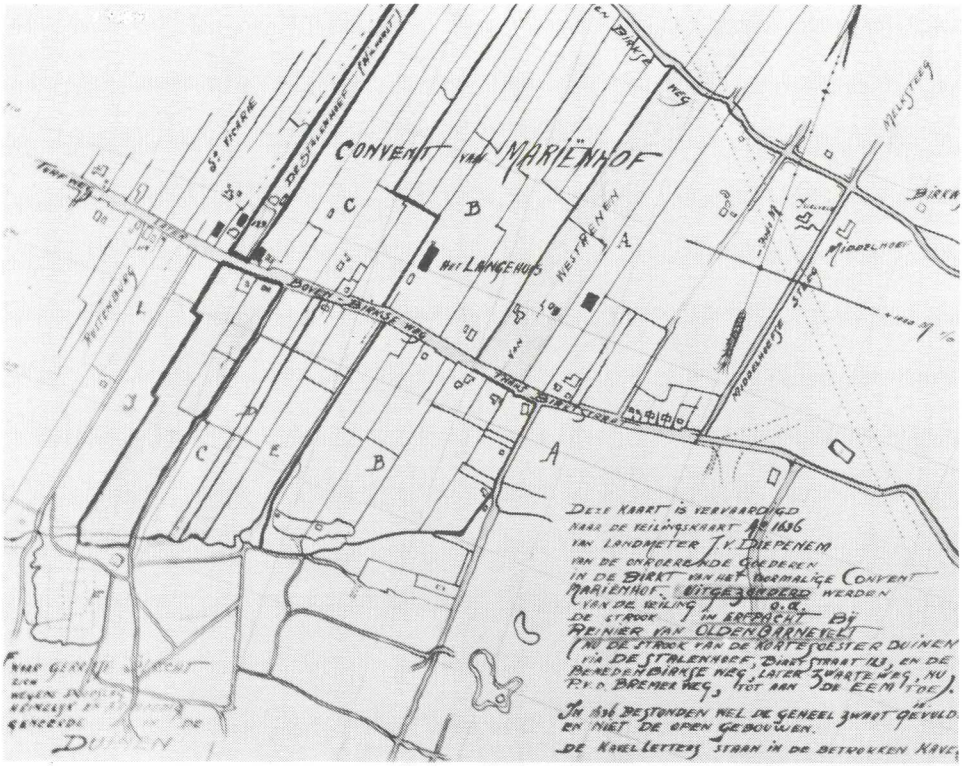

Kaart van "Convent van Mariënhof" naar een veilingkaart Ao 1636 van Landmeter J. van Diepenem.

foort, er bij de Broeders op aan te dringen dat zij zich naar elders zouden begeven, uit vrees dat de vijand zich, bij eene onderneming tegen hunne stad, in hun Huis zou kunnen nestelen, en er gebruik van maken ten nadeele van de stad, aangezien dat gebouw zoo dicht bij de stadsvesten was gelegen. De verplaatsing werd hun gemakkelijk gemaakt, door het aanbod van zekeren Meester Hendrik Kamerman, (hij stierf te Deventer in 1430, als Subdiaconus Canonicus Daventriensis), die te Deventer woonde, en aldaar Kanunnik was, maar jaarlijks de Broeders in Amersfoort, zijne geboorteplaats, bezocht. (bl. 131.-Matthaeus, Rerum Amersf. Script., bl. 74.-Matthaeus, Fund. et Fata Eecles., bl. 518.-v. Bemmel, a.w. bl. 199.) Zoodra deze van het verlangen der Broeders, om zich te verplaatsen, gehoord had, bood hij hun zijn vaderlijk erfgoed in de Birckt, eene buurt onder Soest, zoowat halverwege de stad en de kerkbuurt van dat dorp,

gedurende zijn leven tegen eene jaarlijksche rente, aan. Op 8 Mei 1419 begonnen zij met den bouw van het nieuwe Convent. Het altaar van S. Andries, het eenigste gewijde dat de Broeders van S. Andries-kamp bezeten hadden, werd door "een gauwen werkbaas", op een wagen, van Amersfoort derwaarts overgebracht, en is daar gaaf en ongeschonden aangekomen. In 1420 hebben de Broeders, ten getale van 21, dat nieuwe Convent betrokken. Zij gaven daaraan den naam van "Hortus Mariae", Maria's Hofken, naar de H. Moeder Maria", tot wier eer het Klooster op S. Andries-kamp was ingewijd. Later werd het "Marienhof" genoemd, of ook wel "het Klooster in de Birckt", terwijl de Broeders meermalen eenvoudig weg als de "Bircktenaars" werden aangeduid.
De eerste Prior van het Klooster in de Birckt was alzoo gezegde Heer Gosuinus van Zanten. Hij is later Regent of Overste geworden van de Zusteren, of Nonnen, in het Klooster Jeruzalem, eerst buiten, later binnen Utrecht. Hij was 11 jaren haar Rector, en is in December 1433 aldaar gestorven en begraven.
Wat ik tot hietoe schreef, is voor een groot deel ontleend aan Prof. A. Matthaeus, in zijn boek getiteld: "Fundationes et Fata Eeclesiarum"; Leijden, 1704. Hij zeide het geput te hebben uit een oud geschrift, (scheda), uit dat Klooster afkomstig, dat hij tot zijne beschikking had. Wat nu volgen zal, tot 1563, is, op ééne uitzondering na, geheel alleen uit deze bron geput, maar uit het Latijn in onze taal overgebracht, slechts in één geval niet letterlijk; ook laat ik zoo goed als geheel weg, de, soms zeer uitvoerige, verhalen van de vervolging en terechtstelling der van "Lutherany" verdachten, en daarom veroordeelden, omdat dit alles niet strikt met de geschiedenis van Marienhof in verband staat.
Deze drie "Klerken" hebben, met de hulp van anderen, in drie jaren tijds een Fraterhuis, achter Sint Pieters-gasthuis, opgericht. Dit werd echter spoedig te klein, en daarom begon men, in 1403, met het bouwen van een nieuw Klooster. Den grond daartoe, (een kamp lands, tusschen den Ouden Bisschopsweg en de Stads-gracht, de derde kamp van de Beek, langs welken kamp een gemeene weg was van de Koepoort af tot aan den Bisschopsweg; deze kamp werd te voren al genoemd Andries-Kamp), kregen zij onverwachts ten geschenke van zekeren Wouter Vlowijk, en met behulp van Herman Snijders, Priester, begonnen zij in 1403, "op Heiligen Kruisavond

"exaltationis, ter eere Godts, zijne gebenedijde Moeder, en "de S. Andries des Heiligen Apostels", een nieuw Klooster te bouwen, dat genaamd werd "het Convent van S. Andries-kamp". Daarin is Heer Willem Hendriksen (Wilhelmus Henrici), en Nicolaes van Erpen, met het grootste gedeelte van de Broeders uit het Klerkenhuis, in 1405, overgegaan, maar Johan de Lemego bleef, met eenige weinige Klerken, in het oude Huis achter. De nieuwe stichting werd in hetzelfde jaar door Frederik van Blankenheim, de 51ste Bisschop van Utrecht, bevestigd, en door het Kapittel der S. Joris-kerk te Amersfoort, op 22 December van hetzelfde jaar, geadmitteerd. (Kist en Mall, Kerkhist.Archief. Dl.II.bl.170.-v. Heussen en v. Rijn, Hist. v.h. Utr.Bisdom, Dl.II.bl.26, 40. - Matthaeus, Fundat., et Frater Eccles, bl. 517-Delprat, a.w.bl. 83.-v. Bemmel, Beschrijv. d. Stad Amersfoort, bl. 180, enz. J.G.R. Acquay, Het Klooster te Windesheim, Dl.III, bl. 75.)
Omstreeks Paschen van het jaar 1399, hadden de Broeders van het Fraterhuis den Derden Regel van S. Franciscus aangenomen, en werden daarom gewoonlijk "Tertianen" genoemd. (v. Bemmel, a.w., bl. 198.) In 1417 zijn zij tot de Orde van S. Augustinus overgegaan, zich onder het Kapittel van Windesheim begevende, en werden alzoo geen monniken, maar Reguliere Kanunniken. Zij waren dus oorspronkelijk Broeders des Gemeenen Levens, dat wil zeggen, "mannen van goeden wille", die, zonder professie te doen, samenleefden van den gemeenschappelijken arbeid. Zij waren gekleed met een grijzen rok, overrok, en broek, zonder optooisel, en met weinig plooien, waaronder zij droegen linnen hemden, terwijl zij hunne hoofden dekten met grijze kappen.
Niet lang na de stichting werden Johan de Lemego, ("hij leefde als een engel, en stierf 1421", zegt de kroniek), en Nicolaes van Erpen, Priesters, terwijl Andreas van Attendoorn aan de pest kwam te sterven. Nadat nu ook nog verscheidene nieuwe Broeders waren aangenomen, werd Heer Willem Hendriksen, als de eerste Pater en Overste van dit Huis, aangesteld. (v. Bemmel, a.w., bl. 103.) Hij was te Amersfoort geboren, uit fatsoenlijke ouders en opgevoed in de school van Florens Radewijnsz. Hij werd "Leraar in de Gottheit en "geestelijke Rechten", en is daarbij "Overste van 't Kolle"gie, eerste Regent der Broederen van den goeden wille, dat "is, van de H. Jeronymus-broeders te Amersfoort,

geweest." In 1380 werd hij Generaal der Franciscanen van den Derden Regel. Deze Wilhelmus was ook pastoor van Amersfoort, en heeft zekeren Priester Petrus tot Vicaris gehad. Hij stierf op 30 April 1414, algemeen geacht en betreurd.

VOLKSVERHALEN UIT SOEST EN OMGEVING
door E. Heupers

Overname met toestemming van de Volkskundecommissie van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen

Wie geïnteresseerd is in de historie van Soest komt in de literatuur veelvuldig de naam van de schrijver Heupers tegen. Heupers was jarenlang ambtenaar in dienst van de gemeente Soest en besteedde zijn vrije tijd aan het optekenen van wat hij zoal hoorde van oude Soesters. Hij beperkte zich overigens niet tot Soest want tot zijn werkterrein beschouwde hij Gooi en Eemland en de westelijke Veluwe. Hij heeft o.a. op zijn naam staan de boeken "Soest in Grootvaders tijd" - "Beeld van Eemland" - "Soest bij kaarslicht en tuitlamp" en de fotoboekjes "Soest en Soesterberg in oude ansichten" én "Kent u ze nog ... de Soestenaren".
Medewerker was hij ook van het Instituut voor Dialectologie, Volkskunde en Naamkunde te Amsterdam en in die functie verzamelde hij "Volksverhalen uit Gooi- en Eemland en van de westelijke Veluwe".
Hij werkte "als de Twent die in Soest verwortelde" ook mee aan de uitgave van dat instituut over "Trouwen in Twente" en hij nam voor zijn rekening "Bruiloftsliederen in Twente" en ook "Klootschieten, een oude volkssport".
Heupers overleed op 72-jarige leeftijd in 1978.

J.J.H.A. Hoppenbrouwers

Uit zijn "Volksverhalen" de volgende vertelsels:
"Ouwe Beer was een rijke boer maar erg gierig. Hij bezat veel land op de Eng en in het Soesterveen. Om zijn grondbezit te vergroten verplaatste hij 's nachts bij heldere maan de scheistenen van zijn land naar dat van zijn buurman. 's Anderdaags ploegde hij de grond en merkte niemand iets. De boer ging door en volgens zijn laatste wens wilde hij in 't

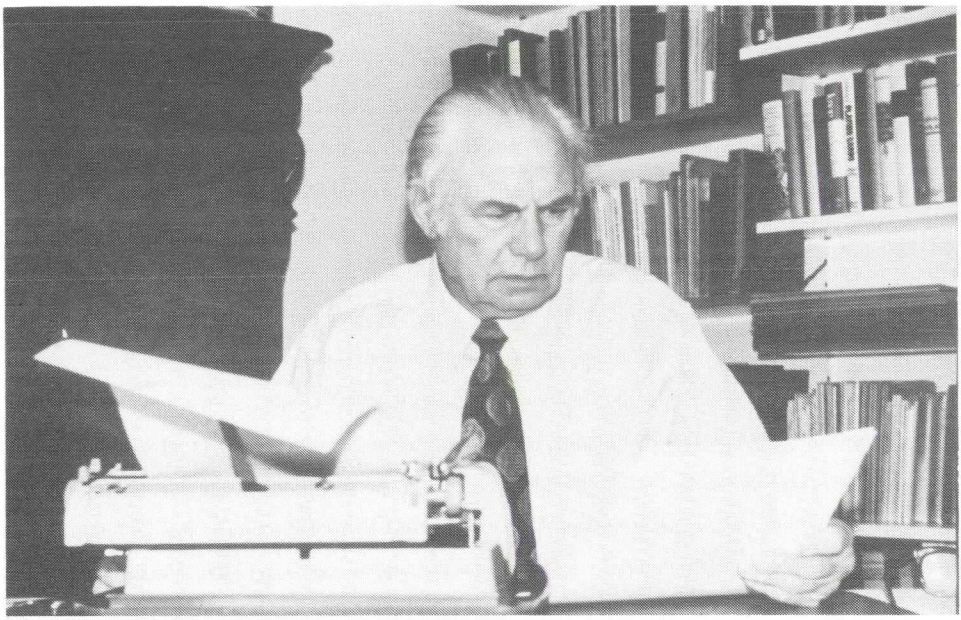

Engelbert Heupers schrijft zijn "Volksverhalen".

veen op het Veerderhoogt begraven worden. Zoals vroeger de gewoonte was wed hij door de buren begraven. Burenhulp. Sterke boerenkerels droegen de kist. Men bemerkte onmiddellijk dat er iets niet in orde was. Bar zo licht a die kist was. 't Was vast niet pluus met de Ouwe Beer. Toen de kist op de wagen was gezet, hadden de peerde er een vracht aan. Ontzettend zoals die moesten trekken. Natbezweet kwamen ze eindelijk op het Veerderhoogt aan waar de boer werd begraven. Na zijn dood kon zijn ziel geen rust vinden en 's avonds en 's nachts in het donker dan zweefde de ziel van de Ouwe Beer als een klein flakkerend lichtje rond in het Veen en ook wel op de Lazarusberg want doar lag ook grond van hem. Kwaad deed hij de mensen niet. Het was zijn straf dat z'n ziel geen rust kon vinden omdat hij de scheistenen bie z'n leven had verzet. Daarvoor moest hij boeten".

x-x-x-x-x-x-x

Op 't Korte End spoekte het vroeger bar erg. Lange tijd liep er elke avond een priester rond. Hij vroeg de mensen die hij tegekwam altijd om geld voor een nieuw te bouwen kerk. Deze priester was tijdens zijn leven een grote som geld beloofd

door de Soestenaren om daarmee een nieuwe kerk te bouwen want een roomse kerk had men niet in Soest. De geestelijke kreeg het geld niet en na zijn dood liep hij nog altijd door Soest. De priester zei altijd wanneer hij een mens tegenkwam: "Ik kan niet rusten omdat zij mij het geld niet gegeven hebben". Meer dan honderd jaar liep hij rond. Toen later toch de kerk werd gebouwd verdween het spoek dat echter nooit lelijk tegen de mensen deed.

x-x-x-x-x-x-x

In de buurtschap de Birkt zwierf in het voorjaar een witte dame rond op een wit paard. Ze reed van boerderij naar boerderij en maakte de mensen aan 't schrikken of vernielde het huisraad. Ook vertrapte haar paard de landbouwgewassen. Ze reed door de landerijen en kwam maar weinig op de weg. Deze witte vrouw woonde in de bossen in de Birkt onder Amersfoort, maar overdag kon men haar noch haar paard te zien krijgen. Het was een adelijke jonkvrouw die tijdens haar leven niet zo best geleefd had en voor straf na haar dood de mensen moest plagen. Ze verdween toen hier alles modern werd en de mensen elektrisch licht kregen.

BEVOLKING VAN HET PLATTE LAND DER PROVINCIE UTRECHT IN 1632

uit "Tijdschrift voor Oudheden"

"De Staten van de Lande van Utrecht" voerden in 1632 een nieuwe belasting in. Er was geld nodig en besloten werd om iedereen die op het "platte land" woonde zes stuivers per jaar te laten betalen

Gelijck diensvolgens gedean ende in train gebracht is deze verhooginge, mits dat, ten regarde van dien, ten platten lande deser provintie geheven ende betaelt soude werden capitalijck van elcken mensche, man, vrouwe ende kindt, rijck ende arm, oudt ende jongh, knechten ende maeghden daeronder gereeckent, niemand uytgesondert dan alleen de sooghkinderen, die noch geen jaer oudt sijn, ses stuyvers jaerlijx, innegegaen met de voors verpachtinge van Jacobi 1632.

Er werd dis telling gehouden op het platte land. De steden Utrecht, Amersfoort, Rhenen, Wijk bij Duurstede en Montfoort

vielen buiten deze belasting.
Resultaat van de telling:
't Neder-Quartier (Westelijk deel van de provincie)
65 dorpen of gehuchten 19112 "menschen" *f* 5823-12-
't Over-Quartier (Zuidoostelijk deel van de provincie)
31 dorpen of gehuchten 5922 "menschen" *f* 1776-12-
't Land van Montfoort (Westelijk deel van de provincie)
9 dorpen of gehuchten 1281 "menschen" *f* 384-6-
En in "Eemlandt" de volgende dorpen en gehuchten.

Leusden cum suis	261	menschen	*f*	78-6-
Hamersfelt	162	"		48-12-
Asschat	69	"		20-14-
Snorrenhoef	46	"		13-16-
Maern	70	"		21- 0-
Maersbergen	94	"		28- 4-
Donckelaer	37	"		11- 2-
Stoutenberch	239	"		71-14-
Duyst, Haer ende Sevenhuysen	124	"		37- 4-
Bunschoten	841	"		252- 6-
Eembrug	128	"		38- 8-
Woudenberch ende Geresteyn	698	"		209- 8-
Renswoude	255	"		76-10-
Baern	489	"		146-14-
't Hoogland ende Emmiclaer cum suis, alse Over-ende Nederzeldert, Slaegh ende Keulhorst Seldert, ten deele onder	585	"		175-10-
't Hooglandt ende Duyst aengebracht. Slage, ten deele onder 't Hooglandt ende Soest aengebracht				
Isselt	28	"		8- 8-
Soest	601	"		180- 6-
Emmenes binnendijcks	244	"		73- 4-
Emmenes buitendijcks	807	"		242- 2-
Totaal	5778	menschen	*f*	1733- 8-